

Sygn. akt II CSK 421/17

POSTANOWIENIE

Dnia 20 kwietnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku H.W.
przy uczestnictwie E.S-P.
o zmianę postanowienia Sądu Rejonowego w P.
z dnia 17 lutego 2005r., wydanego w sprawie II Ns [...] /05
o stwierdzenie nabycia spadku po I.S.,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 20 kwietnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 14 lutego 2017 r., sygn. akt XV Ca [...] /16,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę
do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P.,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Prawomocnym postanowieniem z dnia 17 lutego 2005 r. (sygn. akt II Ns [...]/04) Sąd Rejonowy w P. stwierdził nabycie spadku po I.S., zmarłej w dniu 13 czerwca 2004 r., na podstawie testamentu własnoręcznego przez córkę E.P-S.

H.W. wniosła o zmianę powyższego postanowienia poprzez stwierdzenie nabycia spadku po I.S. przez córkę E.P-S. na podstawie testamentu własnoręcznego w $\frac{1}{2}$ części i na podstawie ustawy w $\frac{1}{4}$ części oraz przez córkę H.W. na podstawie ustawy w $\frac{1}{4}$ części. Wnioskodawczyni twierdziła, że mimo wskazania jej w postanowieniu z dnia 17 lutego 2005 r. jako uczestniczki nie brała udziału w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku na skutek nie doręczenia jej zawiadomienia o terminie rozprawy, a podstawą zmiany postanowienia powinno być ujawnienie majątku spadkowego, który nie był objęty testamentem, zatem powinien stanowić podstawę nabycia spadku na podstawie ustawy przez wszystkich spadkobierców.

Postanowieniem z dnia 14 czerwca 2016 r. Sąd Rejonowy w P. oddalił wniosek, a postanowieniem z dnia 14 lutego 2013 r. Sąd Okręgowy w P. oddalił apelację wnioskodawczyni. Podstawa faktyczna i prawna rozstrzygnięć sądów obu instancji była zbieżna.

Ustalono, że postępowanie w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po I.S., sygn. akt II Ns [...]/04, toczyło się na podstawie wniosku E.S-P., która wskazała jako uczestniczkę siostrę H.W., zamieszkałą w P. ul. M [...] 54. H.W. w latach 90-tych często i przez dłuższe, kilkumiesięczne okresy przebywała w Niemczech, Wielkiej Brytanii i USA, jednak nie zmieniła na stałe miejsca zamieszkania. Wezwanie na termin rozprawy zostało odebrane pod wskazanym adresem przez J.O., z oznaczeniem, że jest osobą uprawnioną do odbioru przesyłki. Małżonkowie W. posiadali dwa domy mieszkalne przy ul. M[...] 54 i ul. M[...] 56. J.O., stale zamieszkały w innej miejscowości, pomagał przy wykonywaniu prac ogrodowych, sprzątaniu oraz dokonywaniu drobnych napraw na terenie tych nieruchomości. Często nocował w garażu, jednak nie był dorosłym domownikiem i nie posiadał upoważnienia do odbioru korespondencji. J.O. zmarł w 2007 r. Zdaniem Sądu, pomimo że „formalnego punktu widzenia pocztowy dowód odbioru

przesyłki był wadliwy” H.W. na skutek rozmowy z siostrą, która zapowiadała wniesienie sprawy do sądu, „otrzymała faktycznie zawiadomienie o rozprawie”, a tym samym wiedziała o toczącym się postępowaniu oraz o terminie rozprawy i świadomie, z przyczyn emocjonalnych postanowiła w nim nie uczestniczyć. Okoliczności te ustalił Sąd na podstawie zeznań świadków wskazujących, że H.W. żywiła urazę wywołaną treścią testamentu, powołującego do dziedziczenia tylko siostrę, zerwała kontakty z najbliższą rodziną i zapowiadała, że nie będzie brała udziału w postępowaniu sądowym dotyczącym nabycia spadku. Znana jej była treść testamentu matki, zatem wiedziała o okolicznościach mających stanowić podstawę zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku. Sądu nie przekonały wyjaśnienia dotyczące przyczyny zainteresowania się postępowaniem spadkowym po upływie dziesięciu lat od śmierci spadkodawczyni, w szczególności uznał, że nie pozostaje ona w związku z kwestią przeniesienia grobów dziadków. Z akt sprawy o stwierdzenie nabycia spadku wynika, że H.W. przeglądała je po raz pierwszy w marcu 2015 r. Z tych przyczyn Sąd uznał, że wnioskodawczyni nie zachowała rocznego terminu zawitego, liczonego od uzyskania możliwości powołania podstawy, której w poprzednim postępowaniu powołać nie mogła i nie zachodzą przesłanki zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przewidziane w art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c.

Wnioskodawczyni złożyła skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego w całości. Dochodząc jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi drugiej instancji zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, które miały istotny wpływ na wynik sprawy, tj.: art. 510 § 1 i 2 k.p.c. poprzez zastosowanie, pomimo nieistnienia przesłanek do jego zastosowania ze względu na błędne uznanie, że wnioskodawczyni była uczestniczką postępowania wobec braku prawidłowego doręczenia wezwania oraz nie wzięła w nim udziału z własnej inicjatywy, art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c. poprzez jego zastosowanie, poprzez uznanie, że H.W. była związana rocznym terminem zawitym do złożenia wniosku o zmianę postanowienia, pomimo że nie była uczestniczką poprzedniego postępowania, art. 679 § 3 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie, na skutek błędnego przyjęcia związania rocznym terminem zawitym do złożenia

wniosku o zmianę postanowienia, pomimo że H.W. nie była uczestniczką poprzedniego postępowania.

Sąd Najwyższy zważył:

Skutkiem prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku jest domniemanie, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, jest spadkobiercą (art. 1025 § 2 k.c.). Dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku (art. 679 k.p.c.). Judykatura zgodnie przyjmuje, że postępowanie unormowane w tym przepisie, chociaż autonomiczne, ma charakter „wznowieniowy” (por. nie publikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r., III CK 82/03, z dnia 6 czerwca 2007 r., III CSK 19/07, z dnia 23 listopada 2011 r., IV CSK 141/11, z dnia 21 grudnia 2011 r., IV CSK 199/11, z dnia 15 stycznia 2016 r., I CSK 1079/14, z dnia 29 kwietnia 2016 r., I CSK 298/15, z dnia 15 września 2017 r., III CSK 300/16, z dnia 15 grudnia 2017 r., III CSK 308/17). Jednakże ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość (art. 679 § 1 k.p.c.).

Trafna jest podstawa skargi w części wskazującej na naruszenie art. 510 k.p.c. oraz art. 679 § 1 k.p.c. Zgodnie z art. 510 k.p.c. zainteresowanym w sprawie jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania, może on wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji. Jeżeli weźmie udział, staje się uczestnikiem (§ 1). Uczestnikiem jest ten, kto bierze w tym charakterze udział w postępowaniu po wskazaniu przez wnioskodawcę i doręczeniu odpisu wniosku, w wyniku własnej inicjatywy lub wezwania do udziału w sprawie dokonanego przez sąd. Przez wezwanie do wzięcia udziału w sprawie wezwany staje się uczestnikiem (§ 2). Uczestnikiem postępowania nieprocesowego można się stać wskutek własnej czynności (zgłoszenia wniosku wszczynającego postępowanie) albo wzięcia udziału w toczącym się postępowaniu na skutek

dokonania czynności procesowej albo z mocy prawa albo wezwaniu przez sąd do udziału w sprawie. Treścią normy zawartej w art. 510 § 2 k.p.c. jest jedynie oznaczenie jednego z możliwych sposobów uzyskania statusu procesowego uczestnika. Samo wydanie postanowienia nie jest jednak wystarczające, gdyż konieczne jest zakomunikowanie jego treści adresatowi. Dopiero z chwilą otrzymania przez niego „wezwania dokonanego przez sąd” poprzez doręczenie odpisu postanowienia oraz odpisu wniosku wszczynającego postępowanie zainteresowany staje się uczestnikiem (por. cyt. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 września 2017 r., III CSK 300/16). Wobec obowiązującej w postępowaniu cywilnym zasady oficjalności doręczeń osobie fizycznej - co do zasady - zawiadomienia o terminie rozprawy i pisma procesowe doręcza się osobiście (art. 133 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w mieszkaniu, miejscu pracy, lub tam, gdzie się ją zastanie (art. 135 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Jeżeli doręczający nie zastanie adresata w mieszkaniu, może doręczyć pismo sądowe dorosłemu domownikowi, a gdyby go nie było – administracji domu, dozorczy domu lub sołtysowi, jeżeli osoby te nie są przeciwnikami adresata w sprawie i podjęły się oddania mu pisma (art. 138 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Doręczenia przewidziane w tym przepisie oparte są na domniemaniu, że osoby, którym pismo doręczono zastępczo, oddały je adresatowi i doręczenie było skuteczne. Domniemanie to może być obalone poprzez wykazanie, że osoby, którym pismo doręczono nie oddały go adresatowi lub uniemożliwiły zapoznanie się z jego treścią. Doręczenie pisma innej osobie jest nieprawidłowe i nie wywołuje skutków ustawowo związanych z jego doręczeniem (por. m.in. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1971 r., III CZP 10/71, OSNCP 1970, nr 11, poz. 187, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2000 r., V CKN 1159/00, OSNC 2001, nr 1, poz. 12). Chybione jest stanowisko Sądu Okręgowego, że wystarczająca była wiedza uczestniczki o postępowaniu powzięta z innych źródeł oraz deklarowany zamiar niewzięcia w nim udziału. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 kwietnia 1982 r., III CZP 15/82 (OSNC 1982, nr 8-9, poz. 118) termin przewidziany w art. 679 § 1 zd. drugie k.p.c. nie ma zastosowania w wypadku, gdy zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku żąda zainteresowany, który nie brał udziału w sprawie.

Nie znajduje uzasadnienia odwołanie się przez Sąd drugiej instancji do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasady prawnej - z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09 (OSNC 2010, nr 7-8, poz. 98) stwierdzającej, że niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym nie powoduje nieważności postępowania. Jej przedmiotem było bowiem wyjaśnienie, że takiego skutku procesowego nie wywołuje niewezwanie do wzięcia udziału w sprawie wszystkich osób, które jako „zainteresowane” powinny w nim uczestniczyć, a nie zostały wskazane we wniosku lub nie zgłosiły się samodzielnie. Kwestia braku nieważności postępowania w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku nie budziła wątpliwości.

W tym stanie rzeczy uzasadnione podstawy kasacyjne powodują konieczność uchylenia zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego postanowiono w oparciu o art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

jw

a.ł.